

LS 0023

Detta är intervju nr 23, med Arthur Edwin Stjärnström, född den 30 september 1901, på East 71th street, New York City, New York.
Uppväxtort: Tvååker.

Lennart Setterdahl: Kan Ni komma ihåg någonting från Er barndom?

Arthur Swanström: Nej. Jag ... Jag var för ung när jag lämna Sverige. Vi lämnade

L: Hur gammal var Ni när Ni lämnade Sverige?

Arthur: Jag var fyra år gammal.

L: Hur länge hade Era föräldrar bott i New York innan Ni var född?

Arthur: I sex år, tror jag.

L: Kom de direkt ifrån Sverige då?

Arthur: Ja, De kom ifrån Sverige, ja.

L: Låt oss berätta lite grand om Er far; Anders Stjärnström. Han var ju smed.

Arthur: Han var ju inte smedmästare i Dagsås. Han lärde smedyrket i Tvååker. Hos en smed som hette Karl Svensson. I stationssamhället. Det var där han lärde yrket.

L: Men han var själv uppväxt i

Arthur: Han var själv uppväxt .. fostrad i Dagsås.

L: Dagsås, ja.

Arthur: I Dagsås, Östreslott.

L: Jaha. Bodde de också på själva slottet alltså?

Arthur: Neej. Nehej!! (Skrattar). Vad tar Du mig för! De fick slita för sitt uppehälle.

L: Jaha. Berättade Er far om det arbete som hans far hade; Vad Var arbetet?

Arthur: Nej nej. Pappa talade inte mycket om det, nej. Men min farbror språka ibland om det, farbror Aron.

L: Han var en bror till?

Arthur: Han var smedmästare också.

L: Jaha. Alltså han var torpare där på Östreslott. Det var alla andra arbeten också: att köra och

Arthur: Ja, det var bara **en** hemmansägare utom slottet i hela Dagsås.

L: Jaha.

Arthur: Jag tror att hela släkten, mrs Isenhower, hennes farföräldrar bodde där.

L: Jaså, de bodde där!

Arthur: Ja de är födda i Dagsås. Ja.

L: Var de också torpare?

Arthur: Nej. Nej. Det var den enda hemmansägaren i Dagsås, utom slottet. För Östreslott intog hela Dagsås församling, om jag uppfattat det korrekt. Men, Du vet, Jag vet

L: Arbetade han varje dag i veckan eller var det bara enstaka dagar?

Arthur: Min far?

L: Ja.

Arthur: Nej, det var vissa dagar. Ja.

L: Hur stor mark hade han då?

Arthur: Jag tror han hade 4-5 kor, vet inte hur många tunnland de hade.

L: Men det var ganska stort i alla fall.

Arthur: Jaa, det var ett vanligt torp.

L: Och Er far; hade han några flera syskon, mer än En bror till?

Arthur: Jaa, de var tre fyra bröder och en, två, tre flickor.. eller systrar, tror jag.

L: Jaha. Och de kom tidigt ut i arbetet?

Arthur: Ja, allihop. De måste ut och slita altför mycket.

L: Ja. Redan i skolåldern?

Arthur: Ja.

L: Arbetade någon av dem på slottet?

Arthur: Ja det vet jag inte. Det tror jag knappt. Jag tror knappt att barnen arbetade där.

L: Nehej.

Arthur: Jag kan inte säga det.

L: Vad kom det sig att Er far kom i smedmästareyrket, eller kom att lära sig detta?

Arthur: Well: Du vet. Det var ju inga utsikter för en torpare utom till och - om han börjar som en torpare så blir han torpare. Det är allt de blir.

L: Och Han hade läggning för

Arthur: Mer lust för, ville ut.

L: Jaha. Så Er farbror också, han läste till smedmästare?

Arthur: Ja. And en bror han blev skomakare, han dog i Spanska sjukan.

L: Okey.

Arthur: Och så var det en annan som blev snickare, så hde alla lärde sig ett hantverk.

L: Jaha. Och flickorna, de gifte sig?

Arthur: Well. Två eller tre - ja det var bara tre flickor - de var gifta i Amerika i alla fall. Ja.

L: Innan vi går in på själva Amerika-sammanhanget. Er far, han gick i skola och han var konfirmerad i Dagsås?

Arthur: Ja. Alla ... alla syskonen var konfirmerade.

L: Ja. Det var en religiös prägel på hemmet, naturligtvis.

Arthur: Ja. Ja. I vems hem?

L: I Er pappas hem?

Arthur: Ja, det vet jag inte. Antagligen var det det. Farmor läste bibeln varje dag.

L: Ja. Hon var

Arthur: Jag kommer väl ihåg farmor.

L: Jaha. Pratade hon ofta om förhållandena?

Arthur: Nej, nej jag vet inte. Om hon gjorde det så var man kanske ej intresserad nog till det när man var liten. Så jag vet inte.

L: När tror Ni att Er far första gången fick kontakt med namnet Amerika? Var det i ungdomens dar, eller var det genom hemvändande amerikaner, eller?

Arthur: Ja, det vet jag inte. Jag kan inte säga alls. Det var väl bara Amerika-lust.

L: Det var ingen större anledning? Han var ogift?

Arthur: Han var ogift, ja.

L: Kommer Ni ihåg när han åkte första gången?

Arthur: Nej, det kan jag inte säga, den första gången. Jag vet att de åkte på en gammal träskuta, det tog sex veckor innan de kom över.

L: Var det ifrån Sverige?

Arthur: Norge.

L: Norge.

Arthur: Norge. Det tog sex veckor ifrån när de lämnade sitt hem until de kom till New York.

L: Jaha. Berättade han någon gång om

Arthur: Vår farbror brukar språka om det ibland. Min pappa berättade inte så mycket om det.

L: Var han med på samma båt?

Arthur: Ja, han var med på samma gång. Man förlorade propellern eller rodret, jag vet inte vilket det var. För de ... de hade - De fick äta skeppsskorpor. De fick ta saltet till salta.

L: Var där andra emigranter från Halland på den här resan?

Arthur: Ja, det var ju det, men jag kommer inte ihåg namnen.

L: Ni kommer inte ihåg några namn.

Arthur: Nej. Nej.

L: Så, Han kom första gången till New York eller?

Arthur: Ja.

L: Och där stannade han, eller?

Arthur: Nej. Han gick väl up in Pennsylvania, because hanses syster Emma hon bodde i Loodlowe, Pennsylvania.

L: Och De hade kommit över tidigare?

Arthur: Ja. Ja, hennes man kom till Sverige och hon gifte sig i Sverige, så gick de hit. Ja.

L: Var han också hallänning?

Arthur: Ja, han var hallänning också.

L: Kommer Ni ihåg hans namn också?

Arthur: Ja; August Kristiansson .. Kristensson.

L: Och Varifrån i Halland?

Arthur: Jag tror visst han kom ifrån Stassinge, jag tror det. Farmor kom ifrån Stassinge också.

L: Och Hur länge stannade Er far i Loodlowe?

Arthur: Ja, han stannade bara ett par år, sedan gick de hem till Sverige igen. För han kunde inte få något arbete som smed.

L: Han ville fortsätta i smedyrket?

Arthur: Ja, han ville fortsätta som smedmästare.

L: Och Er farbror åkte också?

Arthur: Ja. Så de gick båda två, hem.

L: Då åkte de tillbaka till Tvååker igen, i Halland?

Arthur: Ja.

L: Så fick de arbeten?

Arthur: Ja. Så köpte de en smedja då, i Tvååker.

L: De var?

Arthur: Ja de var kompanjoner. Hela tiden.

L: Och det gick bra. Hur länge?

Arthur: Ja. Det gick inte riktigt, riktigt så bra. Pappa, han gick tillbaks till Amerika. Han arbetar i New York, som smed där. And farbror, Aron, han hade smedjan i Tvååker?

L: Och Han åkte aldrig tillbaka?

Arthur: Han kom aldrig tillbaks.

L: Ni vet inte anledningen till varför Er far åkte andra gången. Var det

Arthur: Well. Han tyckte bäst om Förenta Staterna.

L: Han hade fått smak för det.

Arthur: Han tyckte bättre, han kunde tjäna bättre, bättre uppehåll.

L: Jaha. Och: Då kom han att stanna i New York?

Arthur: Ja. Så; pappa och mamma - Jag tror visst mamma kom hem till Tvååker - så blev de visst förlovade. Så reste hon tillbaks. Sedan kom pappa hit - gifte om sig.

L: Så Er mamma var redan här?

Arthur: Ja. Hon var här, mamma var bara ung när hon kom här.

L: Var det några fler syskon till Er mor som åkte över till Amerika?

Arthur: Å ja. Hon hade två bröder här och en syster. Men de är ju alla döda.

L: Jaha. Er mor talade aldrig om någon gång vad anledningen var till att hon åkte över. Var det något särskilt?

Arthur: Nej, det tror jag inte det var. Endast; lika som för alla andra svenskar, så trodde de att de fann ut - kunde tjäna bättre .. bättre uppehålle över i Staterna.

L: Det var mycket genom brev, att de skrev så bra brev.

Arthur: Ja. Ja Naturligtvis.

L: Att de skrev Så bra brev och det var kanske en del som kom tillbaka också, på besök, till Halland.

Arthur: Jaa naturligtvis, ja. Det var ju alltid Amerikafrämmande, kom varje, Så ofta.

L: Ni minns inte om det var någon från Er fars och Er mors tid som åkte dit och som stannade kvar i Sverige, som kom tillbaka till Sverige från Amerika?

Arthur: ... nej.

L: Utan de åkte tillbaka?

Arthur: Ja, det var pappas bror.

L: Han kom hem.

Arthur: Han stannade kvar ja. Han var bara här ett par år.

L: Han nämnde aldrig någonting? Tyckte han det var bättre i Sverige gentemot i Amerika, eller så?

Arthur: Well, han tyckte nog att det var bättre; men efter att han var kanske mera sentimenthal kanske, emotionel.

L: Gifte han sig kanske också, snart efter?

Arthur: O ja, ja.

L: Och hans fru kanske gjorde till, hon var kanske inte gärna pigg på att åka över?

Arthur: Jag vet aldrig att de hade någon lust att prata om det: många gånger om att de ville åka tillbaks till New York. Så

L: Jaha.

Och Så blev Ni född då Herr Stjärnström, 1901. Hur var tiderna i New York då. Var det bra, eller fick Er far ta

Arthur: Han arbetade! Jag vet ju inte. Antagligen var - Vad jag kan förstå att tiderna var bra - utom när det var presidentval. På Den gamla tiden hade de

L: Att det var dåligt.

Arthur: Alla följde presidentvalet. Det var tradition, att alla följde det. Det var en tradition, eller vad det heter.

L: Men sedan blev det bättre, kanske.
Och Ni var fyra år när Ni åkte till New York?

Arthur: Ja, jag tror jag fyllt fyra år.

L: Hade Er far och mor beslutat att åka hem och hälsa på i Sverige?

Arthur: Nej. Det var bara för att pappa var så sjuk. Han inte tålat klimatet och värmen här.

L: Så det var värmen som

Arthur: Hanses yrke - var framför en stor smedbent, You know, hässjan, en förfärlig värme. Och klimatet var så tryckande där. Så han .. han var ganska sjuk, rätt så länge. Så han hade sagt att: om han lever länge nog så ska han passa på att gå tillbaka till Sverige.

L: Och det gjorde han också. 1904 eller 5

Arthur: Ja. 1905, tror jag det var. Jag tror det var 1905.

L: Ni var enda barnet då?

Arthur: Nej. Jag hade en syster, Syster Lilly.
Hon var bara två år gammal.

L: Jaha.

Ni kommer inte ihåg hemresan, Ni var så pass liten.

Arthur: Nej, jag bara kommer ihåg, kanske att de talade om det. Att jag klämde fingern på däck. Men det var antagligen för att de talade om det så många gånger.

L: Det kommer Ni ihåg, ja.

Arthur: Ja.

L: Och då kom Ni till Göteborg?

Arthur: Nej, vi kom över - vi gick igenom - över England and over France - and on train from France over to Denmark.

L: Ja, Det var en riktig hemresa!

Arthur: And then we went from Copenhagen to .. Köpenhamn till Sverige.

L: Jaha. Och han rotade sig med familjen i Tvååker?

Arthur: Å ja, ja.

L: Och hans yrke; det blev smedmästare igen?

Arthur: Ja. De hade ju - Han var kompanjon med Sin bror - så de hade smedjan.

L: Och Hur länge skulle han stanna kvar, innan han? Å, Han åkte aldrig tillbaka!

Arthur: Nej, han gick aldrig tillbaks.

L: Han gick aldrig tillbaka!

Arthur: Nej.

L: Men Ni kom alltså att växa upp då i Tvååker?

Arthur: ja, ja, i Tvååker.

L: Ni gick i skola i Tvååker?

Arthur: Gick i skola i Tvååker ja.

L: Kommer Ni ihåg lärarnas namn?

Arthur: Ja. Det kommer jag väl ihåg. En småskollärarinna var Jenny Bengtsson. Och mellanskolelärare var Dagmar Johansson, hon var ifrån Västergötland. Och: Folkhögskolan var Albin Nilsson. Jag vet inte riktigt var han kom ifrån.

L: Ni kommer inte ihåg någonting särskilt ämne?

Arthur: I skolan?

L: Ja.

Arthur: Nej, det gör jag inte.

L: Det var aldrig tal om emigrationen eller något sådant där?

Arthur: Nej, det kan jag inte komma ihåg.

L: Ni kommer inte ihåg om prästen nämnde något vid konfirmationen?

Arthur: Nej.

L: Det fanns de som varnade.

Arthur: Nej. Det kan jag inte komma ihåg.

L: Hur gammal var Ni när Ni kom att fundera på Amerika? Att Ni började fundera på att åka tillbaka.

Arthur: När jag hade gjort exercisen, så

L: Jaså, ni exerceerade

Arthur: Jag exerceerade vid Flottan i Karlskrona.

L: I Karlskrona.

Arthur: Ja.

L: Ni tänkte inte på att åka iväg före? Det var ju många som gjorde så.

Arthur: Nej. Nej nej. Men jag skulle ju väl ha kunnat gjort det, utan besvär, för jag hade amerikanskt medborgarskap. Så jag kunde ju ha nekat till det.

L: Vad slags arbete hade Ni innan Ni kom ut i värnplikten? Ni arbetade väl antagligen för

Arthur: Ja. Först arbeta jag på ett jordbruk, tog hand om korna, som en pojke. När jag var 16 år gammal började jag i smedlära. Så jag gick i smedlära för nära tre år. Så slutade jag där och så fick jag arbete på Varbergbolagens järnvägsverkstad som verkstadsarbetare, i Varberg.

L: Under den tiden: märkte Ni någonting av att fackföreningarna kom in?

Arthur: Ja. De var ju inne allaredan.

L: Var det någon styrka på dem, så att säga?

Arthur: Ja. Det var ju ... Det var ju någonting som var, vad ska jag säga, självklart att - Ja jag vet inte om något annat. Jag kommer inte ihåg mycket om Storstrejken. Jag kan bara minnas lite grann svagt, see. Och efter Storstrejken fick vi fackföreningar. Man kunde ju inte arbeta på någon verkstad

L: Utan att

Arthur: utan att tillhöra en fackförening. Man blev ju intagen. Man frågade om man var emot på det. Så jag tror inte - Man var inte tvingad - men Från min fars - vad ska jag säga - hans idéer om fackföreningar, så Min blev ju densamma, att man skulle tillhöra en fackförening.

L: Jaha. Men Han till exempel som smed - han tillhörde

Arthur: Ja. Han tillhörde en fackförening också. De hade sin egen och han var mycket för det också.

L: Jaså de var starkt ...

Arthur: Jodå.

L: Engagerade i det.

Arthur: Så jag vet ju ingenting annat än att tro på fördelarna

L: Med att vara med. Hur tror Ni att de andra grupperna i Sverige hade det? I Halland till exempel? Som jordbruksarbetarna, var De anslutna till något?

Arthur: Nej, de hade inga. Men man kunde höra att de börja att resonera och språka om det. Men det var inget på Den tiden.

L: Det var inga krav på det.

Arthur: Nej. Jag vet inte om något.

L: När Ni var i Tvååker så kom Ni inte så mycket i samband med fiskare?

Arthur: Jag gick till skolan, i Åhs skola, nere vid Galtabäcks hamn. Så en del av mina skolkamrater var fiskare. Deras föräldrar var fiskare.

L: Var De anslutna till något fiskeri...

Arthur: Nej. Inte på den tiden. Nej. Nej.

L: De hade inte funderat på det?

Arthur: De var egna, ja. De var mer sig själva anställda. De var ju flera som gick tillsammans och köpte en båt, flera familjer om en båt.

L: Ni kommer inte ihåg om några fiskarpojkar exempelvis var mera intresserade av att åka till Amerika än några andra.

Arthur: Det var ju en Del av dem som gick också.

L: Det var inte större intresse ibland dem?

Arthur: Nej, det vet jag inte. Det tror jag inte. Tror inte det.

L: Hade Ni arbete, sa Ni, i en verkstad i Varberg?

Arthur: Mhm.

L: Kommer Ni ihåg om arbetarna var nöjda med förhållandena som de var på den tiden eller Ville arbetarna ha det bättre, så att säga?

Arthur: Ja, naturligtvis! De sträva för förbättringar, naturligtvis. Men Om jag kommer ihåg riktigt, så tror jag att de var ganska belåtna med sin lott. De hade rätt så bra arbetsförhållande. Avlöningen på den tiden var nog lika bra som i de andra städerna.

L: Om det förekom några resonemang om Amerika och så, när det kom brev från släktingar, vad rörde det sig om. Att det var bättre ute i Amerika? Var det tal om det?

Arthur: Naturligtvis att de tala ju bara om den ljusa sidan och inte de mörka delarna. Men; efter att min pappa och mamma hade varit i Amerika så visste de ju själv hur förhållandena var. Att som pappa och mamma särskilt sa, att de inte skärde guld med tälgniv i Amerika, som många trodde. Utan att man får arbeta för Sig, för sin avlöning.

L: Vad hade Ni för inställning när Ni tänkte på landet Amerika? Ni hade ju hört båda delarna; både de bra och de dåliga. Vad trodde Ni själv?

Arthur: Jag hade inte den där idén att det skulle bli så mycket bättre; för, egentligen, det att pappa och mamma sa ju de rätta förhållandena Hur det var.

L: Och Ni trodde på dem?

Arthur: Ja, jag visste ju det. Men naturligtvis att det var bättre tillfällen i Amerika, mera tillfällen än i Sverige. Så Det var jag ju förberedd på. För att komma hit och tjäna en massa pengar i en kort tid; det visste jag ju att det var inget .. Det var inget särskilt som locka mig. Men på grund av att jag var född här i Amerika och vi hade rätt så ofta besök ifrån Amerika, som kanske hjälpte till att jag ville gå hit, särskilt för att lära språket. Det var min .. Det var min vad ska jag säga Viktigaste åsikt till varför jag ville hit, varför jag lära språket. Men jag ville ju se också var pappa och mamma hade genomlevat.

L: De som kom på besök till er. Var det släktingar till Er far och mor?

Arthur: Nej, det var - inte som jag kan komma ihåg var det någon släkt - det var bara vänner och bekanta ja, ifrån New York. Särskilt ifrån New York.

L: Kommer Ni ihåg någonting särskilt som de sa. ni var inte så pass gammal så att ni inte kommer ihåg, kanske? Var det något som särskilt fäste sig. Som Ni tänkte lite extra på mer än någonting annat av vad de sa?

Arthur: Nej, det var det inte, nej. Jag tog inget - - Det enda som jag vet att det locka mig och som Drog mig hit - var att jag ville språket. För mamma språka rättså bra engelska och jag tyckte det var förfärligt när de språka engelska och jag kunde inte förstå vad de sa.

L: Ja. Ni kunde inte förstå

Arthur: Nej, jag kunde inte förstå. Men det var så många ord som jag tyckte jag hade hört och i samband med när jag kom hit tillbaks också. Även den första veckan så var de Ord - jag visste inte vad de betydde - men jag vet att de var någonstans i mitt minne. Så; Jag hade ju erfarenhet av hur länge jag stanna här för de första 4-5 årena, så. Jag frågade en lärare en gång om det. Det var många ord, som om jag hade hört dem förr.

L: Jaha.

Hur länge hade Er far och mor varit här? Hur många år tillsammans alltså första och andra gången?

Arthur: Ja. Det vet jag inte precis. De kom nog hit, tror jag, först kanske 1895 1897 or something, någonting vid den tiden.

L: Så Er mor hade varit här längre?

Arthur: O ja! Min mamma hade varit här i en tolv år, tror jag. Hon var bara 16 år gammal när hon kom hit.

L: Så Hon lärde sig engelska fort?

Arthur: Ja. Ja.

L: Och de använde sig utav engelskan när de kom hem till Tvååker också? I familjen, när de pratade i Sverige, sinsemellan?

Arthur: Inte pappa och mamma. Nej, inte som jag kan komma ihåg. Det var en del ord, och en del namn på olika saker, som inte pappa visste på svenska, som han sa på engelska. Men annars hade de inget samspråk. Det endaste var när vi hade Amerika-främmandet, så började de att språka, särskilt när jag var riktigt liten, så kommer jag ihåg mera av språken. Men när som jag blev äldre, så blev mamma äldre, och hennes minnen - hon glömde ju bort en del av engelskan.

L: Och de kom aldrig på idén att åka tillbaka?

Arthur: Ja, mamma ville alltid gå tillbaks. Hon trivdes inte i Sverige.

L: Nej.

Arthur: Nej.

L: Hon var van vid det.

Arthur: Du vet att: komma från storstaden New York och att bo ute på landet. Att dra vatten in i vattenhink och dra vattnet ur brunnen. Hon visste ju skillnaden emot att ha rinnande vatten, och varmt vatten, och värmeledningar och bekvämligheter.

L: Ja. Vad hade de - kvinnfolket - de märkte ju skillnaden mot att ha förbättringar och så. Vad var det som hon saknade mest?

Arthur: Well. Varmt vatten.

L: Varmvatten och centralvärme

Arthur: Centralvärme ja.

L: Så Hon .. Hon gillade det inte riktigt.

Arthur: När jag var hemma och hälsa på 1929 så sa hon att hon önska att pappa ville gå tillbaka igen. Ja, hon ville. Men nu när hon var här 1951, då var hon glad att vara tillbaks i Sverige. hon var här och hälsa på.

L: Jaså, hon var här på besök.

Arthur: Ja. Men hon var glad för till gå tillbaks till Sverige.

L: Då var lusten kanske inte så stor längre.

Arthur: Ja Du vet, hon var ju 81 år gammal. Så .. När man ändrar åsikter och så.

L: Så; Vilket år var det som Ni beslutade Er för att köpa biljett till Amerika? Var det 19

Arthur: 23.

L: -23. Ja.

Arthur: Det gick ganska fort.

L: Då var tiderna rätt så bra i Sverige också.

Arthur: Nej de var inte illa. Jag arbeta - Jag arbeta i Falkenberg, på mekanisk verkstad i Falkenberg. Så jag slutade med mitt arbete där. Men det hade varit rätt så dåligt 1921 eller 22, när vi fick åttatimmarsdagen i Sverige. Då blev jag avlagd vid Järnvägen. Då var det många utan arbete. Men när jag lämnade Sverige, då var det inte illa.

L: Utan Ni var den enda.

Arthur: Ja.

L: Och Ni åkte från Göteborg?

Arthur: Ja. Jag tror vi var nio som lämna samma dag och gick till Amerika.

L: Ni kommer ihåg namnen på en del av dem?

Arthur: Ja, jamen. Evert petersson (Evert på Backen). Och så var det Edvin Jansson och Gustav vad hette han (-Gustav), Jag minns inte vad hans riktiga namn var.

Så Gustav, Evert och jag, vi var läskamrater. Sedan var det också - så var det en hel familj, som gick på samma tåg som vi. De hade visst - de hade tre barn, tror jag. Han

hette .. Karl Larsson, tror ja. De gick till Iowa. Han har varit här i Amerika, förut. Han kom hem, gifte sig och var hemma i Sverige i några år. jag tror visst de hade två barn, tror jag. Så beslutade de sig för att resa till Amerika.

L: Men när det var så många som lämnade Er trakt. Hade ni en stor emigrationshippa, eller...

Artur: Nej, då. Det var rätt så många vid stationen. Det var ovanligt med så många, på en gång.

L: Det var många. Men ni hade inget stort kalas eller någonting?

Artur: Nej! Nejdå.

L: Och Er syster Lilly, hon kom inte på idén att lämna?

Artur: Nej, inte innan senare. 1927 kom hon hit. Men hon stannade här bara i två år. Hon kom tillbaks.

L: När ni nu så många lämnade Tvååker - jag är säker på att Ni hade planer på hur länge Ni skulle stanna här.

Arthur: Ja, det hade jag. Jag skulle stanna i tre år.

L: Tre år.

Arthur: Ja.

L: Var det likadant för de andra, eller?

Arthur: Evert och jag, vi skulle stanna här i tre år. Sedan skulle vi gå hem. Kanske ett år mer, men inget mera.

L: Och hur blev det i verkligheten? för er nu från Tvååker. Har Ni haft kontakt med någon utav dem?

Arthur: Ja. En är fortfarande i Cleveland, Edvin, han bor fortfarande i Cleveland. And Evert Peterson, han var i Cleveland i många år, men han reste till California, and han lever där. And Gustav, han lever någonstans i New York State, såvitt jag vet, ja. Jag har inte sett honom på många många år.

L: Och de som åkte till Iowa? Har någon..

Arthur: Jag fick brev ifrån dem - jag fick julkort och brev också. Men jag har inte hört ifrån dem på många år, så jag vet ju inte om de lever ännu. För de är mycket, mycket äldre än jag.

L: De åkte aldrig tillbaka till Sverige?

Arthur: Inte såvitt jag vet, inte. Nej. Nej.

L: Och Er kamrat, Evert.

Arthur: Evert Peterson?

L: Ja. Ni åkte inte tillbaka efter tre år.

Arthur: Nej.

L: Utan Ni stannade kvar lite längre.

Arthur: Ja.

L: Vad var anledningen till att Ni inte åkte tillbaka?

Arthur: Man var ju ung och allting var ju mycket bättre. När man är ung, livet är ju bra mycket lättare. Man har inga bekymmer. Så: innan man visste om det så var de tre åren gångna. Man hade inte pengar heller, till att resa!!

L: Och Ni fick verkstadsarbete här också?

Arthur: Ja.

L: Vad fick Ni för uppfattning om standarden; på en svensk verkstad och på en amerikansk, på Den tiden? Vad var skillnaden? Fackföreningar till exempel, fanns det redan här?

Arthur: Nej, det var inga fackföreningar här i America, på den tiden. Jag tror - Det kanske Var - men jag arbetade inte på något. Men arbetsförhållandena var ju bra mycket bättre i Sverige på Den tiden än de var i America.

L: På vad vis?

Arthur: De hade mer respekt för arbetare i Sverige än vad man hade här.

L: Så Ni menar att arbetaren var bättre sedd i Sverige?

Arthur: De hade mera rättigheter.

L: Men; Var det inte på det viset att det var rätt så lätt att få arbeten i Sverige också? Det kom ju stora mängder ifrån jordbruket och från lantbruket, som ville ha arbeten i industrin.

Artur: Ja, det var ingen brist på arbetare i Sverige, det var det inte.

L: Men ändå så behandlades de inte så bra?

Arthur: De hade ju representation med fackföreningar. Men här i America så var man för sig själv

Man gick inte ut i demonstrations. Man fick stå för sin egen del här. liksom alla andra.

L: Det blev mycket på det viset att man fick arbeta hårt och mycket.

Arthur: Nej, man hade inga rättigheter, nej. Man fick stå för sin egen del här!

L: Det fanns alltid nya för arbetsgivaren att ta in.

Arthur: Ja, naturligtvis. Men nu är ju förhållandena andra. Nu har arbetarna representation här.

L: Men om vi återvänder till själva verkstaden; med maskiner och sånt. Var det bättre att vara i Sverige på den tiden? i förhållande till Amerika?

Arthur: Antagligen, på den tiden, hade verkstäderna nog ungefär samma maskiner, av vad jag kan förstå. Ungefär desamma här i Amerika som de hade i Sverige.

L: Det var större här naturligtvis.

Arthur: Ja, det var större här.

L: Var det automatiserat längre här?

Arthur: det var; vad?

L: Automatiserat över här i större utsträckning då? i större utsträckning här redan då?

Arthur: Ja, inte när jag kom hit. Det var inga automatiska maskiner då. Nej, inte

L: Vad var det för slags maskiner Ni arbetade med?

Arthur: Här i Amerika?

L: Ja.

Arthur: Ja, jag arbetade ju med (mashine shaft). eller mekanisk verksta, på svenska. De var ansedda för att göra fräsmaskiner men de var gammalmodiga, see. Jag lärde på senare åren att i början på 1900-talet och 1920 så var de en av de ledande fabrikererna, eller vad ni kallar det, som gjorde fräsmaskiner. Det var stort, men de hade börjat gå ner, ner - gått i nerförbacken när jag arbetade där. Där var bara 400-500 arbetare. De var ett par tusen innan, tror jag, när de gick som bäst.

L: Var det ett begrepp att svenska artiklar var bra? alltså: svenskt stål och sånt. Var det känt i Amerika redan på den tiden?

Arthur: O, ja!

L: Det var den uppfattningen?

Arthur: Ja, när jag kom hit - första gången jag såg Johannessons - vad heter det - matblad - Det var den första gången jag såg dem.

L: Ja de användes mycket i Cleveland till bilindustrin och sådant.

Arthur: Men de har dem ju i Sverige också nu, så, men Di såg jag aldrig i Sverige.

L: Vad var anledningen till att folk - Var industrin för liten i Sverige för att sluka alla arbetare som behövde arbete nu - alla som blev emigranter? Inte ens de större industrierna hade kvar arbetare i Sverige.

Arthur: Nej, jag vet ju inte. Nu när jag tittar tillbaks. Det kanske var en liten omsättning. De kanske inte kunde konkurrera med

L: Med utlandet.

Arthur: Med utlandet, ja. För man måste kunna sälja en vara för att kunna hålla på att göra mera. Och Sveriges - vad ska jag säga - författningsförmåga - på Den tiden var vi ju kanske lite saktfärdigare än vad de är idag, de har ju omlagt mycket utav sina åsikter i Sverige. Nu är de ju lika moderna i Sverige som i något annat land. Fast de är nog handicapped* jag vet inte på svenska

L: Handikappade?

Arthur: Ja alltså handikappade. Att de har svårt att konkurrera med de andra, för deras livsomskostnader i Sverige är så höga, de är högst i Europa. Så det betyder att deras vara blir dyrare också. De kan inte konkurrera med en del utav de andra, som har mycket lägre levnadskostnader.

L: Om man går tillbaka. Ni tror inte att det var en strävan emot allt som var modernt; automatiseringen av fabriker och sånt. T ex i hemmen var det ju många kvinnor som vävde. Detta hängde ju kvar ända in på slutet av 1800-talet. Men Ni tror inte att det fanns en uppfattning emot fabriker.

Arthur: Det var det nog. Det var det nog. Antagligen.

L: Eller tror Ni att folket ville ha allting. Eller var det lite Sakta i backarna?

Arthur: Det var saktare. Du vet att det är alltid svårt att sälja någonting nytt, see. And det var ju mer nya förhållanden. Jag kommer ihåg när de hade satt in en - vad heter det - kolhissen - i Varbergs hamn - och de talade om brödtjuvar, för det var så många som förlorade sitt arbete. Naturligtvis; allmogen på sätt och vis var emot de nya, moderna vad ska jag säga tillställningarna. Men Jag vet inte om arbetarna i verkstäderna hade någonting emot att göra det fortare och bättre, det tror jag knappt.

L: Nej. Men Å andra sidan. Många av dem som ville ha allting nytt - många av dem kanske åkte över hit till Amerika och här vände de blad, så att säga, och gick med på allting nytt.

Arthur: Du vet; när man kom här på Den tiden. Folk - Arbetarna från Europa - Inte endast Sverige - utan Alla andra europeiska länder, det blev en förfärlig konkurrens emellan arbetarna.

L: Det fanns inget val?

Arthur: Det var inte vad Du ville utan vad Du måste göra. Om Du ville äta så fick Du arbeta. And; det var inga - vad heter det - bidrag på Den tiden, som vi har här i America idag. Nu finns det nödhjälps..

L: Nödhjälpsbidrag.

Arthur: Det var ju okänt. Det var ju för mycket socialism, Du vet!

L: Så Det var inte bra att vara socialist här i USA?

Arthur: Nej, det är inte bra ännu! (Skrattar). Det är ju inget fel i Det! Du vet att många här i America har ingen stor förkärlek för Sveriges guberment system. Det vet vi ju inte.

L: Det är alltför egenmäktigt.

Men vad är det i det amerikanska systemet? Vad är det för slags människor som driver allt detta egentligen? Har Ni fått någon uppfattning om det? För det måste ju vara någonting bakom så att det blir så.

Arthur: De som har kapitalet. Det är ju de som driver industrin, naturligtvis.

L: Jo, men det fanns ju i Sverige också. Du vet; folk med kapital! Vi hade exempelvis de som hade stora gårdar och de som hade pengar.

Arthur: Fast, som jag sa för en stund sedan, att förhållandena är så mycket mycket bättre nu för en arbetare.

L: Det har förbättrats ja.

Arthur: Ja. Det är en stor stor skillnad.

L: Så det är många gånger kanske åt andra hållet nu; att arbetsgivaren, han har inte så mycket att säga till om här i Amerika.

Arthur: Well, naturligtvis! Naturligtvis att han har mycket att say till om, men han måste rätta sig efter omständigheterna. Fackföreningarna har ju inte så förfärligt mycket för förändring För hela landet -- Inte endast arbetarna! En del folk - särskilt kapitalisterna - de har idén att fackföreningarna endast arbetar för välståndet endast åt arbetarna. Jag menar: när arbetaren är väl klädd så menas det att det blir mer arbete även för de andra! som lever i landet.

L: Så .. en blandning av kapitalistiskt och socialistiskt system kanske är bra.

Arthur: Ja, naturligtvis, att vi känner det här i landet att vi inte är socialister, men att vi har mycket vad vi brukar kalla socialistiska idéer; liksom vi har ju arbetslös.... När man är utan arbete - vilket de hade i Sverige, när Jag arbetade i Sverige. Då fick man arbets..

L: Arbetsbidrag.

Arthur: Arbetsbidrag ja.

L: Eller Nödhjälpsbidrag.

Det är inte bekant om någon från Er hemtrakt, eller ifrån Halland, sökte arbete i Tyskland eller i Danmark eller i något annat land i Europa?

Arthur: Nej, inte som jag kan tänka på, utom det var två som gick till tyskland, de gick i skola i Tyskland. Men på den tiden när min pappa - När de lärde sig ett yrke - så måste de ju gå till Tyskland eller Danmark, innan de blev ansedda som utlärd yrkesmän, särskilt smederna. En smed var inte fullt utlärd om han inte hade arbetat i Danmark eller i Tyskland.

L: Jaså, Danmark var också ett land för smedlära?

Arthur: O ja. Men det blev borta på senare tiden. Men innan pappa blev smed så skulle de alltid ha åtminstone ett år i Danmark eller i Tyskland, för att anses vara fullärda smeder.

L: Jaha.

Arthur: Ja. Det var En som kom ifrån Ryssland, hans svenska namn var Svensson. Han var bror till Birger och Albert Svensson i Björkäng. Och Han kom nog ifrån Ryssland ungefär vid 1914 13 eller 1914. Och Han hade varit i Ryssland i många år. Han språka ju som en ryss nästan, han språka bröten svenska.

L: Så han var ung när han åkte över.

Arthur: Han Måste ha varit ganska ung för jag kommer inte ihåg 'et. Jag bara kommer ihåg när han kom tillbaka.

L: Och han bodde i Tvååker.

Arthur: Han bosatte sig i Tvååker. Han var redan gammal när jag var en liten pojke. Han arbetade som maskinist, han körde tröskverket, satt på pressen.

L: Åkte omkring då till bönderna?

Arthur: Gick omkring till bönderna, ja, lantbrukarna, och tröskade.

L: De höll på hela hösten?

Arthur: Va?

L: Han höll

Arthur: Hela hösten, ja, till efter jul. Jamen.

L: Vad tyckte ni om det? Det var långa dar eller var det intressant?

Arthur: Det var tolv timmar, vi fick tio öre i timman. Jag fick reumatisk värk, som jag lider utav ännu. Jag fick den när jag var 16 år gammal, satt och frös på den där pressen. För jag skulle förtjäna till en .. Jag tjänade 90 kronor på hela den hösten. Jag fick behålla pengarna och betala för cykeln.

L: Så då rörde Ni Er en del i trakten.

Arthur: Jag reste omkring en del i trakten, ända ner till Morup och Björkäng. Där mötte vi många olika familjer.

L: Ni mötte ingen som kom ifrån Amerika?

Arthur: Jo. Vi var på ett par tre platser, de hade varit i Amerika, innan den tiden då vi mötte dem, naturligtvis. Ja de bosatte sig och hade lantbruk. Så Det var ju - de äldre personerna - de som var en eller två generationer före mig - de var ju ganska unga när de gick till America, för att tjäna lite pengar, så de kunde köpa sig ett litet lantbruk.

L: Och det lyckades de med?

Arthur: Ja, de flesta.

L: Vet Ni om de hade med sig några nya idéer då de kom tillbaka, som var omplanterade t ex i Hallandsbygden?

Arthur: Nej. Jag vet inte. Den enda som hade några idéer från America i Tvååker som jag vet det var min pappa. Han var den första som planterade tomatoes.

L: Sedär ja! Det var inte bekant.

Arthur: Inte såvitt jag vet.

L: Var fick han tomatplantorna ifrån?

Arthur: Han sände fick brev ifrån New York, från sin syster.

L: Och de växte bra i Tvååker?

Arthur: Ja, de växte rätt så bra. Ibland så mognade de också. Nu har de varit allmänna i Sverige i många, många år, men 1910 så var det ingen som hade några tomater, som Jag vet om! Utom vid värdshuset.

L: Vad hade folket för övrigt för uppfattning om det? om New York-tomater

Arthur: De tyckte inte om dem. De såg röda och fina ut, men de var lite sura när de bet i dem.

L: Er far hade inte någon ny teknik i smedläran eller i smedjan, eller annars?

Arthur: Nej, det kan jag inte svara. Det vet jag inte. Det var ju ett helt annat arbete pappa gjorde här i America. Han var smed men det var mera profession Vad ska jag säga -

L: Storskaligt?

Arthur: Fabriksmässigt, som vi säger på svenska. Han gjorde all slags verktyg, eller skära ut olika saker, likt kuvert, kragar och manschetter. Skar ut till papper och läder, see. Nej! Han kunde inte använda det ute på landet, i en vanlig bondsmedja, så att säga.

Transkriberat från kassetband 2011-02-02 /O-KS